

ks. Daniel Klimkiewicz

 <https://orcid.org/0000-0002-4689-5984>

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

 <https://ror.org/0583g9182>

 <https://doi.org/10.15633/9788383700755.02>

Procedura dochodzenia wstępnego

Prawodawca kościelny w kan. 1717 § 1 kodeksu prawa kanonicznego¹ stanowi: „Ilekcroć ordynariusz poweźmie przynajmniej prawdopodobną wiadomość o przestępstwie, powinien sam lub przez inną odpowiednią osobę ostrożnie zbadać fakty i okoliczności oraz poczytalność, chyba że takie dochodzenie wydaje się zupełnie zbędne”. Regulacja ta zobowiązuje kompetentny podmiot do przeprowadzenia dochodzenia wstępnego poprzedzającego ewentualny proces karny. Rzetelność tego postępowania przygotowawczego daje sprawiedliwe podstawy ordynariuszowi w celu podjęcia odpowiednich czynności prawnych. Dlatego też każde dochodzenie wstępne

1 *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983), pars II, s. 1–317; tekst polski: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK z 1983 roku]; tekst polski: *Kodeks prawa kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II 25 stycznia 1983 roku. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski*, Pallottinum, Poznań 2022 [dalej cyt.: KPK z 2021 roku].

powinno być przeprowadzone bardzo roztropnie. Można jednak odważyć się na stwierdzenie, że w przypadku przestępstw zarezerwowanych Dykasterii Nauki Wiary, w sposób szczególny chodzi o nadużycia seksualne wobec nieletnich, ta rozważa w przeprowadzeniu dochodzenia wstępnego wymagana jest w stopniu najwyższym.

Przedmiotem niniejszego opracowania będzie problematyka dotycząca procedury dochodzenia wstępnego w przypadku duchownych podejrzanych o popełnienie przestępstwa przeciw VI przykazaniu Dekalogu z małoletnimi i z osobami prawnie zrównanymi z nimi w prawie kanonicznym. Temat zostanie ujęty w następujących punktach: (1) Charakterystyka przestępstwa przeciw VI przykazaniu Dekalogu z osobami prawnie ujętymi ochronie; (2) Pojęcie, cel i podmiot dochodzenia wstępnego; (3) Etapy dochodzenia wstępnego.

Należy nadmienić, że opracowanie to zostanie oparte przede wszystkim na interpretacji przepisów kodeksowych z 1983 roku, z uwzględnieniem reformy księgi VI KPK z 2021 roku², oraz na analizie aktualnie obowiązujących powszechnych i partykularnych regulacjach pozakodeksowych, zawartych w takich dokumentach, jak w motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* – normy znowelizowane w 2021 roku³, motu proprio *Vos estis lux mundi* z 2023 roku⁴, czy też w wytycznych Konferencji Episkopatu Polski z 2019 roku⁵. Trzeba również wspomnieć o *Vademecum... wer. 2.0*

2 Franciscus, Constitutio apostolica *Pascite gregem Dei* qua Liber VI *Codiciis Iuris Canonici* reformatur, (23.05.2021), „L'Osservatore Romano. Edizione quotidiana” 161 (2021) nr 122, 1.06.2021, s. 2–4.

3 Congregatio pro Doctrina Fidei, *Norme sui delitti riservati della Congregazione per la Dottrina della Fede* (7.12.2021), https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20211011_norme-delittiriservati-cfaith_pl.html (dostęp: 01.01.2023) [dalej cyt.: SST z 2021 roku].

4 Francesco, Lettera apostolica in forma di motu proprio *Vos estis lux mundi*” (25.03.2023), https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/document-s/20230325-motu-proprio-vos-estis-lux-mundi-aggiornato.html (dostęp: 01.01.2023).

5 Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu*

z 2022 roku⁶, które – mimo że nie stanowi tekstu normatywnego – w sposób praktyczny objaśnia procedurę dochodzenia wstępnego.

1. Charakterystyka przestępstwa popełnionego przeciw VI przykazaniu Dekalogu z osobami prawnie objętymi ochroną

Mówiąc o *delictum contra sextum Decalogi praeceptum*, należy przede wszystkim wyjaśnić na podstawie aktualnie obowiązujących przepisów kanonicznych dwie kwestie, a mianowicie dotyczące podmiotu biernego i przedmiotu interesującego nas przestępstwa⁷.

Do osób pokrzywdzonych (podmiot bierny) należą, bez względu na płeć, zarówno małoletni, jak i osoby prawnie z nimi zrównane w prawie kanonicznym. Poprzez pojęcie „osoby małoletniej” należy rozumieć osobę nieletnią poniżej 18 roku życia (niewiedza lub błąd duchownego w określeniu wieku nie stanowi okoliczności łagodzącej ani uwalniającej). Druga kategoria pokrzywdzonych to zarówno osoby na stałe używające rozumu tylko w ograniczonym zakresie (osoby na stałe używające rozumu w sposób niedoskonały), jak i osoby, którym prawo przyznaje taką samą ochronę, czyli tzw. dorośli bezradni (bezbронni)⁸. Typ *adulti vulnerabili* został zdefiniowany w *Vox estis*

Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 2019 nr 31, s. 259–270.

6 Dicastero per la Dottrina Della Fede, *Vademecum su alcuni punti di procedura nel trattamento dei casi di abuso sessuale di minori commessi da chierici*. Ver. 2.0, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_it.html (dostęp: 01.01.2023).

7 Sprawcą przestępstwa może być duchowny, który przyjął przynajmniej święcenia diakonatu (por. kan. 266 § 1 KPK z 1983 roku), ale też pozostali wierni, którzy w Kościele posiadają jakąś godność albo pełnią urząd lub funkcję – członkowie instytutów życia konsekrowanego czy stowarzyszeń życia apostołskiego oraz moderatorzy międzynarodowych stowarzyszeń wiernych uznanych lub erygowanych przez Stolicę Apostolską (por. kan. 1398 § 2 KPK z 2021 roku; art. 1 § 1 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku).

8 Por. kan. 1398 § 1, 1° KPK z 2021 roku; art. 1 § 1a *Vox estis lux mundi* z 2023 roku.

lux mundi (2023) jako „każda osoba chora, z ułomnościami fizycznymi lub umysłowymi albo pozbawiona wolności osobistej, która faktycznie, nawet sporadycznie, ogranicza jej zdolność rozumienia lub chcenia, czy też w inny sposób przeciwstawienia się agresji”⁹.

Z kolei przedmiotem przestępstwa są czyny o charakterze seksualnym, naruszające VI przykazanie Dekalogu, w tym obcowanie płciowe (stosunek seksualny za zgodą lub bez zgody; w tym stosunki seksualne na podłożu pedofilii, efebofilii bądź homoseksualizmu) i inne czynności seksualne, do których należy zaliczyć np. ekshibicjonizm, zmuszanie pokrzywdzonego do masturbacji, onanizowanie się sprawcy, pocałunki i pieszczoty pokrzywdzonego (por. kan. 1398 § 1, 1° KPK z 2021 roku; *Vademecum... wer. 2.0*, nr 2 i 4; art. 1 § 1a *Vox estis lux mundi* z 2023 roku). Odpowiedzialności karnej podlega także sprawca, który uwodzi albo nakłania małoletniego lub osobę, której prawo przyznaje taką samą ochronę, do ukazywania się w sposób pornograficzny lub uczestniczenia w rzeczywistych bądź symulowanych przedstawieniach pornograficznych (por. kan. 1398 § 1, 2° KPK z 2021 roku; art. 1 § 1a *Vox estis lux mundi* z 2023 roku); albo też nabywa, przechowuje, prezentuje lub rozpowszechnia materiały pornograficzne (por. kan. 1398 § 1, 3° KPK z 2021 roku; art. 1 § 1a *Vox estis lux mundi* z 2023 roku)¹⁰.

9 Art. 1 § 2b *Vox estis lux mundi* z 2023 roku.

10 Por. D. Klimkiewicz, K. Mazur, *Ochrona małoletniego i dziecka w systemie prawnym Kościoła katolickiego*, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 18 (2023) nr 20 (I), s. 153. Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu..., s. 262: „Natomiast

w rozumieniu prawa polskiego przestępstwo stanowi m.in. obcowanie seksualne z osobą małoletnią poniżej lat piętnastu (art. 200 § 1 kk), udostępnianie treści pornograficznych małoletniemu poniżej lat piętnastu (art. 200 § 3–5 kk), zgwałcenie osoby poniżej lat piętnastu (art. 197 § 3 ust. 2 kk), wykorzystanie seksualne osoby upośledzonej umysłowo (art. 198 kk), wytwarzanie, rozpowszechnianie i posiadanie treści pornograficznych z udziałem małoletniego poniżej lat piętnastu (art. 202 § 3–4c kk), nawiązywanie przy pomocy sieci teleinformatycznych kontaktu

Warto w tym miejscu nadmienić, że przestępstwem kanonicznym wobec osoby „dorosłej bezradnej” może być jej wykorzystanie seksualne, nawet w przejściowym stanie poważnego osłabienia możliwości decydowania o sobie, jak np. w trakcie hipnozy, po spożyciu substancji odurzających bądź z racji depresji, załamania nerwowego czy bycia poddanym psychomanipulacji w toksycznej grupie religijnej¹¹.

Uściślając, warto podkreślić, że dotychczas rozważane zagadnienia, czyli przestępstwa *contra sextum* względem osób „małoletnich” i osób „trwale nie posługujących się rozumem”, pozostają w kompetencji Dykasterii Nauki Wiary zgodnie ze zaktualizowanymi normami *de gravioribus delictis*¹². W przypadku osób *adulti vulnerabili* kompetentni do prowadzenia takich spraw karnych będą ordynariusze oraz sądy kościelne, a także inne dykasterie Stolicy Apostolskiej¹³. Należy również wyjaśnić, że skarga karna w odniesieniu do przestępstw osądzanych tylko przez Dykasterię Nauki Wiary wygasa na skutek przedawnienia po upływie dwudziestu lat. Co ważne, w przypadku przestępstw odnoszących się do „małoletnich” i osób „trwale nieposługujących się rozumem”, o których mowa w art. 6, 1° motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*, przedawnienie zaczyna się liczyć od dnia, w którym podmioty te ukończyły 18 lat. Jednakże dykasteria ma prawo uchylić przedawnienie w odniesieniu do wszystkich przestępstw jej zastrzeżonych, bez względu na czas

z małoletnim poniżej lat piętnastu w celu wykorzystania seksualnego (art. 200a kk), a także nadużycie stosunku zależności lub zaufania wobec małoletniego albo w zamian za udzielenie lub obietnicę korzyści majątkowej lub osobistej wobec małoletniego w celu wykorzystania seksualnego (art. 199 kk). Przestępstwa tego typu ścigane są na wniosek osoby pokrzywdzonej bądź z urzędu i ulegają przedawnieniu nie wcześniej niż po ukończeniu przez ofiarę 30 roku życia”.

11 Por. J. Dohnalik, *Nowa wersja motu proprio „Vos estis lux mundi”*. Znaczenie zmian wprowadzonych przez papieża Franciszka w 2023 roku, „Annales Canonici” 19 (2023) nr 2, s. 62.

12 Por. art. 6 SST z 2021 roku.

13 Por. art. 7 § 1 *Vox estis lux mundi* z 2023.

wejścia w życie aktualnie obowiązujących norm (retroaktywność prawa)¹⁴.

2. Pojęcie, cel i podmiot dochodzenia wstępnego

W kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku nie znajdujemy definicji kanonicznego dochodzenia wstępnego, a jest ona niezbędna do zrozumienia tego postępowania. Możemy ją natomiast zaczerpnąć z *Vademecum... wer. 2.0*. Według wspomnianego podręcznika „dochodzenie wstępne nie jest procesem, a jego celem nie jest osiągnięcie pewności moralnej odnośnie do przebiegu zdarzeń, będących przedmiotem doniesienia. Ma ono służyć: (a) zebraniu danych potrzebnych do gruntowanego zbadania wiadomości o przestępstwie; oraz (b) ocenie jego prawdopodobieństwa, tj. ustaleniu tego, co nazywa się *fumus delicti*, czyli dostatecznej podstawy prawnej i faktycznej, w oparciu o którą oskarżenie można uznać za prawdopodobne”¹⁵.

Podjęcie próby zdefiniowania, czym jest kanoniczne dochodzenie wstępne, prowadzi jednocześnie do zrozumienia jego celu. Można zatem powiedzieć, że dążeniem tego postępowania jest zbadanie faktów i okoliczności oraz poczytalności oskarżonego, a także sporządzenie dokumentacji (por. kan. 1717 § 1 KPKz 1983 roku)¹⁶. Innymi słowy, dochodzenie wstępne dąży zarówno do zebrania oraz uporządkowania środków dowodowych, jak i ich sprawdzenia, utrwalenia oraz zabezpieczenia. Zwłaszcza dotyczy to tych, których

¹⁴ Por. art. 8 SST z 2021 roku.

¹⁵ *Vademecum... wer. 2.0*, nr 33. Szerzej na ten temat: M. Saj, *Obowiązki i uprawnienia ordynariusza podczas dochodzenia wstępnego w procesie karnym. Zarys problematyki*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 32 (2022) nr 35, s. 142–152.

¹⁶ Por. Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, Aneks nr 2, art. 3.

odtworzenie w procesie sądowym lub administracyjnym byłoby albo bardzo trudne, albo wręcz niemożliwe¹⁷.

Podmiotami mogącymi przeprowadzić dochodzenie wstępne są:

- (a) ordynariusz (por. kan. 1717 § 1 KPK z 1983 roku) – zarówno ordynariusz własny domniemanego sprawcy, jak i ordynariusz miejsca, gdzie miało dojść do przestępstwa. Jeżeli obydwaj nie uzgodnią, który z nich ma wszcząć niniejsze dochodzenie, wówczas odpowiedzialnym za jego prowadzenie jest ordynariusz miejsca, w którym został popełniony czyn zabroniony (por. kan. 1412 KPK z 1983 roku). Ewentualne zaniechanie tego obowiązku przez wymienione podmioty może stanowić przestępstwo ścigane na podstawie prawa kościelnego¹⁸;
- (b) inna odpowiednia osoba delegowana przez ordynariusza według kryteriów wskazanych w kan. 1428 §§ 1–2 KPK z 1983 roku (por. kan. 1717 KPK z 1983 roku);
- (c) Dykasteria Nauki Wiary – taka sytuacja może zaistnieć, jeśli *notitia criminis* zostanie bezpośrednio skierowana do tegoż organu Kurii Rzymskiej¹⁹.

3. Etapy dochodzenia wstępnego

Kanoniczne dochodzenie wstępne obejmuje: po pierwsze, przyjęcie zgłoszenia o wiadomości o przestępstwie; po drugie, procedurę

17 Por. F. Lempa, *Kanoniczna ochrona karna małoletnich przed nadużyciami seksualnymi*, Białystok 2013, s. 96.

18 Por. art. 1 § 1b i 2 § 3 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku.

19 Por. art. 10 § 3 SST z 2021 roku; *Vademecum...* *wer.* 2.0, nr 24–25. Jeśli sprawa będzie skierowana bezpośrednio do Dykasterii Nauki Wiary, bez przeprowadzenia dochodzenia wstępnego, czynności wstępne procesu mogą zostać zlecone albo właściwemu ordynariuszowi, albo przeprowadzone przez samą dykasterię, która czyni to bezpośrednio lub przez swojego delegata. Dykasteria Nauki Wiary może także w takiej sytuacji, zgodnie z własnym osądem, na wyraźny wniosek lub też w razie konieczności, zwrócić się do innego ordynariusza o przeprowadzenie dochodzenia wstępnego.

związaną z badaniem faktów, okoliczności i zbieraniem dowodów wraz z gromadzeniem dokumentacji albo odmówienie wszczęcia postępowania; po trzecie, obowiązki związane z zakończeniem rozpoczętego dochodzenia.

3.1. Przyczyny wszczęcia dochodzenia wstępnego – *notitia criminis*
Notitia criminis, czyli „wiadomość o przestępstwie” różni się od „doniesienia o przestępstwie” (*denuntiatio*). Doniesienie to zawiadomienie władz o przestępstwie, zakłada działanie jakiegoś podmiotu, który powiadamia instytucję albo organ władzy o własnej wiedzy na temat czynu zabronionego. *Notitia criminis* jest z kolei pojęciem szerszym i wskazuje nie tyle na przekazanie czyjegós oświadczenia wiedzy, ile na efekt tego działania, a więc uzyskanie przez przedstawiciela władzy kościelnej wiedzy o możliwym przestępstwie. Co więcej, zakres znaczeniowy tego pojęcia nie ogranicza się jedynie do przyjęcia przez przełożonego kościelnego zawiadomienia o przestępstwie, ale obejmuje uzyskanie wiadomości w jakiejkolwiek drodze, także bez pośrednictwa innych osób. Słusznie się podkreśla, że *notitia criminis* stanowi punkt wyjścia i impuls do podjęcia dochodzenia wstępnego, w ramach którego weryfikuje się pozyskane informacje w celu potwierdzenia ich prawdziwości. Innymi słowy, wiadomość o przestępstwie jest konieczna, by jakiekolwiek postępowanie mogło zostać wszczęte. Nie inicjuje się bowiem ani nie prowadzi żadnego dochodzenia, jeżeli nie ma racjonalnego podejrzenia opierającego się na informacji o przestępstwie. Dochodzenie zawsze ma swój konkretny początek, a jest nim *notitia criminis*. Oczywiście jest to, że nigdy nie wszczyna się dochodzenia bez podstawy, czyli w celu wyszukiwania ewentualnych przestępstw, które mogłyby zostać przez kogoś popełnione²⁰.

20 Por. P. Majer, *Przełożony kościelny a „notitia criminis” w sprawie zastrzeżonego dla Kongregacji Nauki Wiary przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu*, „*Annales Canonici*” 17 (2021) nr 2, s. 51–53.

Wiadomość taka może mieć różne źródła: po pierwsze, może być przedstawiona ordynariuszowi formalnie, ustnie lub pisemnie przez domniemaną ofiarę, jej opiekunów lub inne osoby, które utrzymują, że mają wiedzę o zdarzeniach; po drugie, może dotrzeć do ordynariusza podczas wykonywania przez niego obowiązku nadzoru; po trzecie, może być przedstawiona ordynariuszowi przez władze państwowe w trybie przewidzianym lokalnie obowiązującym prawem; po czwarte, może być podana do wiadomości przez środki społecznego przekazu (w tym także media społecznościowe); po piąte, może dotrzeć do niego w postaci zasłyszanych pogłoszek; po szóste, wiadomość o przestępstwie może przyjść z anonimowego źródła, a więc od osób niezidentyfikowanych lub niemożliwych do zidentyfikowania – anonimowość osoby składającej zawiadomienie nie może sprawiać, że taki sygnał zostanie automatycznie uznany za fałszywą przesłankę, zwłaszcza gdy towarzyszy mu dokumentacja potwierdzająca prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa; po siódme, nie zaleca się odrzucania *a priori* wiadomości o przestępstwie pochodzącej ze źródeł, których wiarygodność na wstępie wydaje się wątpliwa; po ósme, *delictum gravius* powzięta w trakcie spowiedzi podlega najściślejszej tajemnicy spowiedzi (por. kan. 983 § 1 KPK z 1983 roku; art. 4 § 1, 5° motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*). Zatem spowiednik, który w trakcie sprawowania sakramentu zostanie poinformowany o *delictum gravius*, powinien starać się przekonać penitenta do ujawnienia tej informacji inną drogą, aby tym samym umożliwić działanie powołanym do tego osobom²¹. Należy dodać, że od obowiązku zgłoszenia wyłączeni są nie tylko spowiednicy, lecz także każdy prezbiter, który powziął informację również na forum wewnętrznym – pozasakramentalnym (to nie dotyczy osób konsekrowanych i świeckich, które sprawują posługę kierownictwa duchowego)²².

21 Por. *Vademecum...* wer. 2.0, nr 10–14.

22 Por. art. 3 § 1 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku.

Wedle aktualnie obowiązujących przepisów diecezje muszą utworzyć „organy i biura” łatwo dostępne dla społeczeństwa, aby przyjmować zgłoszenia o przestępstwach seksualnych (por. art. 2 § 1 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku). Chodzi zatem o stworzenie „organizmu”, pewnej struktury czy biura. Taka komórka w każdej diecezji powinna być ustanowiona, a w jej skład może wejść nie tylko *sensu stricto* delegat (w niektórych diecezjach i zgromadzeniach zakonnych mianowano także delegatki, aby zapewnić możliwość wysłuchania przez kobiety), ale także duszpasterz skrzywdzonych i kurator osób oskarżanych i skazanych, a także inni specjaliści z różnych dziedzin, takich jak psychologia, prawo państwowe czy nauki o mediach. Otrzymaną informację wspomniane jednostki organizacyjne przekazują właściwemu przełożonemu kościelnemu, który podejmuje dalsze działania zgodnie z przepisami prawa²³.

Pierwszą informację na temat czynu zarzucanego duchownemu należy dokładnie zweryfikować z zachowaniem tajności. Otrzymywane w tego rodzaju sprawie listy, także korespondencje elektroniczne, a szczególnie informacje telefoniczne itp., powinny stanowić jednak podstawę do zaproszenia osoby oskarżającej na bezpośrednią

23 Por. J. Dohnalik, *Nowa wersja motu proprio „Vos estis lux mundi”*, s. 63. Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu..., nr 2a: „W każdej diecezji i w każdej prowincji klerycznego instytutu życia konsekrowanego na prawie papieskim lub klerycznego stowarzyszenia życia apostołskiego na prawie papieskim w Polsce należy ustanowić delegata ds. ochrony dzieci i młodzieży, odpowiedzialnego za przyjmowanie zgłoszeń o wykorzystaniu seksualnym małoletnich przez duchownego oraz zobowiązanego do wskazania możliwości pomocy psychologicznej, prawnej i duszpasterskiej. Dane kontaktowe delegata (imię i nazwisko, bezpośredni telefon, adres poczty elektronicznej, adres umożliwiający bezpośrednie spotkanie) mają być podane na stronie internetowej diecezji lub prowincji w sposób łatwo dostępny dla każdego zainteresowanego. Otrzymaną informację delegat przekazuje właściwemu przełożonemu kościelnemu, który podejmuje dalsze działania zgodnie z przepisami prawa”.

rozmowę²⁴. Wówczas przyjmujący zgłoszenie powinien zapytać osobę skarżącą o to, czy złożyła zawiadomienie do państwowych organów ścigania o czynie zabronionym, i poinformować ją o takim obowiązku, winien jej również wyjaśnić, że postępowanie kanoniczne ma charakter wewnętrzkościelny²⁵. Po uzyskaniu powyższych informacji osoba składająca zgłoszenie ustnie powinna sformułować je na piśmie. Jeżeli tego nie uczyni, podstawą do podjęcia dalszych czynności staje się protokół odbytej rozmowy, podpisany w miarę możliwości przez wszystkich jej uczestników²⁶.

Warto w tym miejscu podkreślić, że chociaż władza kościelna, nawet jeżeli nie ma wyraźnego obowiązku prawnego, powinna zawiadomić właściwe władze państwowe o każdym przypadku, w którym uzna to za niezbędne dla ochrony osoby pokrzywdzonej lub innych osób małoletnich przed ryzykiem narażenia na kolejne przestępstwa²⁷. Wytyczne Konferencji Episkopatu Polski uściślają powyższe wskazania, wynikające z powszechnego prawa kanonicznego,

24 Por. Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu..., nr 5.

25 Należy powiadomić stronę skarżącą, że podczas ewentualnego przeprowadzania dochodzenia wstępnego obowiązuje tajemnica urzędowa. Jednakże ani osobie zgłaszającej zdarzenie, ani osobie, która twierdzi, że jest pokrzywdzona, ani świadkom nie wolno narzucać żadnego obowiązku milczenia w sprawie znanych faktów (por. *Vademecum...* wer. 2.0, nr 30).

26 Por. Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu..., Aneks, nr 2, art. 5. W przypadku, gdy zgłoszenie dotyczy osoby poniżej 15. roku życia, osoba pokrzywdzona może być przesłuchiwana tylko za zgodą rodziców i to w obecności psychologa. Jeżeli zaś zgłoszenie odnosi się do osoby pomiędzy 15. a 18. rokiem życia, osoba pokrzywdzona powinna być przesłuchiwana tylko w obecności psychologa.

27 Por. *Vademecum...* wer. 2.0, nr 17 i 48–49; art. 20 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku. Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu..., s. 262: „Na podstawie art. 240 kk, każdy mając wiarygodną wiadomość o usiłowaniu lub dokonaniu czynu zabronionego, określonego w art. 197 § 3 lub 4 kk, art. 198 kk, art. 200 kk ma obowiązek zawiadomienia organów ścigania. Niewypełnienie takiego obowiązku jest zagrożone karą pozbawienia wolności do lat trzech”.

nakazując wyraźnie przypomnieć osobie oskarżającej o jej obowiązku złożenia doniesienia o rzekomym przestępstwie do organów ścigania, zgodnie ze wszystkimi przepisami prawa polskiego. Gdyby jednak osoba oskarżająca tego jeszcze nie uczyniła, wówczas zobowiązanie to ciąży także na przyjmującym zgłoszenie²⁸. Zatem jeżeli doniesienie można uznać za wiarygodne, delegat niezwłocznie musi dokonać zawiadomienia (z potwierdzeniem urzędowym zgłoszenia) o czynie przestępczym określonym w art. 197 § 3 lub 4 kk, art. 198 kk, art. 200 kk, podając dane domniemanego sprawcy, ogólny opis czynu zabronionego, imię i nazwisko domniemanego pokrzywdzonego oraz dane osoby, od której uzyskano informacje na ten temat. Warto jednak zaznaczyć, że strona kościelna nie ma takiego obowiązku zgłoszenia, jeśli posiada wiedzę, że organy ścigania zostały już powiadomione o czynie zabronionym²⁹.

Ordynariusz, po zbadaniu *notitia criminis* i po sprawdzeniu, czy jest kompetentny do prowadzenia dochodzenia wstępnego w sprawie możliwości popełnienia przez duchownego czynu zakazanego z osobą nieletnią (art. 2 § 3 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku), może wszcząć postępowanie lub odmówić jego prowadzenia (por. kan. 1717 KPK z 1983 roku; *Vademecum... ver. 2.0*, nr 18), może również zwrócić się do Dykasterii Nauki Wiary z prośbą o przekazanie instrukcji dalszego sposobu działania (*Vademecum... ver. 2.0*, nr 23).

3.2. Wszczęcie i przebieg dochodzenia wstępnego

W każdym przypadku, jak już wiadomo na podstawie kan. 1717 § 1 KPK z 1983 roku (por. art. 10 § 1 motu proprio *Sacramentorum*

28 Por. Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu..., nr 4.

29 Por. Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu..., Aneks nr 2, art. 1a.

sanctitatis tutela), jeśli zostanie przekazana „przynajmniej prawdopodobna” (*saltem veri similis*) wiadomość o przestępstwie, należy przeprowadzić kanoniczne dochodzenie wstępne. Wówczas muszą zostać dokonane czynności prawne przewidziane przez ustawodawcę kościelnego, które w sposób formalny zainicjują niniejsze postępowanie. Wobec tego właściwy ordynariusz jest zobowiązany przede wszystkim do wydania dekretu o jego rozpoczęciu (por. kan. 1719 KPK z 1983 roku). Warto jednak pokreślić, że na tym etapie nie jest konieczne mianowanie notariusza czy rzecznika sprawiedliwości³⁰. Ponadto należy pamiętać, że kanoniczne dochodzenie wstępne winno się przeprowadzić, przestrzegając przepisów prawa państwowego obowiązujących w danym państwie³¹, jednakże w tych delikatnych czynnościach wstępnych, w razie jakichkolwiek problemów merytorycznych i formalnych, zawsze można zasięgnąć rady Dykasterii Nauki Wiary bądź też skonsultować się z ekspertami w dziedzinie prawa kanonicznego³².

Precyzyjniej rzecz ujmując, jak wskazuje kan. 1717 § 1 KPK z 1983 roku, dochodzenie wstępne powinno zebrać bardziej szczegółowe informacje o przestępstwie – na temat faktów, okoliczności i poczytalności – niż te przedstawione w wiadomości. Nie ma konieczności, by już na tym etapie skrupulatnie gromadzić dowody (zeznania, ekspertyzy), jest to bowiem zadanie, które będzie konieczne na ewentualnym późniejszym etapie procedury karnej. Ważne, aby

30 Por. *Vademecum...* wer. 2.0, nr 42–43.

31 Por. art. 20 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku; Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu..., nr 13 i 15. Wstępne dochodzenie kanoniczne różni się od postępowania prowadzonego według prawa polskiego. Dlatego też, gdy toczy się postępowanie prowadzone przez organy państwowe, wstępne dochodzenie kanoniczne winno być prowadzone w zakresie, w jakim to będzie możliwe z uwagi na ograniczenia prawne, wynikające z postępowania organów państwowych. Zatem przełożony kościelny ma obowiązek zapoznania się z rozstrzygnięciami organów państwowych i uwzględnić je w swoich decyzjach.

32 Por. *Vademecum...* wer. 2.0, nr 23 i 29.

w miarę możliwości odtworzyć fakty, na których oparte jest oskarżenie, ustalić liczbę czynów przestępczych i czas ich popełnienia, okoliczności, dane osobowe domniemyanych ofiar, a także uzupełnić to wszystko pierwszą oceną ewentualnie wyrządzonej krzywdy fizycznej, psychicznej i moralnej. W celu uzyskania takich niezbędnych informacji przełożony kościelny osobiście – bądź najczęściej działając poprzez osobę lub komisję – powinien podjąć np. następujące czynności: wezwać duchownego i przesłuchać go w siedzibie kurii; przesłuchać osoby mające wiedzę na temat domniemanego przestępstwa; przeprowadzić wizję lokalną³³.

Bardzo istotnym, a jednocześnie szczególnie delikatnym zadaniem ordynariusza na etapie dochodzenia wstępnego jest zdecydowanie, kiedy powiadomić o domniemanym przestępstwie oskarżonego. W tym zakresie nie ma jednego, wspólnego kryterium, nie istnieją też przepisy prawa, które regulowałyby to w sposób jednoznaczny. Zatem w takiej sytuacji trzeba mieć na uwadze wszystkie dobra związane z ochroną praw i dobrego imienia osób zainteresowanych (por. kan. 50 i kan. 220 KPK z 1983 roku). Gdy zapadnie decyzja o wysłuchaniu osoby, której zgłoszenie dotyczy, z racji, że jest to etap poprzedzający rozstrzygnięcie sprawy, nie istnieje żaden obowiązek powoływania dla niej adwokata z urzędu. Jeżeli jednak sam zainteresowany uzna to za stosowne, może skorzystać z pomocy wybranego przez siebie obrońcy. W tym miejscu warto podkreślić, że osobie, której zgłoszenie dotyczy, zgodnie z kan. 1728 § 2 KPK z 1983 roku nie wolno nakazywać składania przysięgi³⁴.

W prowadzonych rozważaniach należy nieco szerzej podjąć kwestię wspomnianej już ochrony dobrego imienia zarówno osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa, domniemyanych ofiar, jak i innych osób, np. świadków (por. kan. 1717 § 2 KPK z 1983 roku). Z uwagi

33 Por. *Vademecum...* wer. 2.0, nr 34; *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu...*, nr 10; Aneks nr 2, art. 6.

34 Por. *Vademecum...* wer. 2.0, nr 52–54.

na to dochodzenie wstępne musi zostać przeprowadzone wedle właściwych w tej sprawie środków ostrożności, jako że dobre imię jest prawem wiernych, zagwarantowanym im na mocy kan. 220 KPK z 1983 roku. Jednak jeżeli zagrożone jest dobro wspólne, to rozpowszechnianie informacji o zaistnieniu oskarżeń niekoniecznie musi stanowić naruszenie dobra jednostkowego. Ponadto trzeba podkreślić, że ochrona dobrego imienia zainteresowanych osób nie może przynieść skutku przeciwnego w postaci ryzyka mataczenia dochodzenia wstępnego, zgorszenia wiernych, braku możliwości wcześniejszego zebrania wszystkich poszlak, które następnie mogą okazać się przydatne lub niezbędne³⁵.

Zgodnie z aktualnie obowiązującym kan. 1321 § 1 KPK z 2021 roku oskarżony duchowny aż do momentu udowodnienia mu winy korzysta z zasady domniemania niewinności. Zatem w żadnym wypadku nie może być pozbawiony prawa do obrony. Należy mu zarówno ułatwić uzyskanie pomocy psychologicznej oraz prawnej, jak i wskazać mu miejsce przebywania wraz z zapewnieniem niezbędnych środków materialnych. Nadto, jeśliby podejrzenia o popełnieniu przestępstwa nie zostały potwierdzone wobec podejrzanego, powinno się uczynić wszystko, aby zostało przywrócone jego dobre imię, które ucierpiało na skutek bezpodstawnego oskarżenia³⁶. Z kolei w przypadku osób, które twierdzą, że są poszkodowane wraz ze swoimi rodzinami, winny być traktowane przez władze kościelne z godnością i szacunkiem, oferując im w szczególności następującą „troskę”: przyjęcie, wysłuchanie i wsparcie, również za pośrednictwem właściwych służb; pomoc duchową oraz pomoc medyczną, terapeutyczną i psychologiczną w zależności od konkretnego przypadku³⁷.

35 Por. *Vademecum...* wer. 2.0, nr 44 i 53; art. 5 § 2 i 13 § 7 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku.

36 Por. *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu...*, nr 9; Aneks nr 2, art. 2.

37 Por. art. 5 § 1 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku; *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko*

Ponadto należy poinformować o wyniku kanonicznego dochodzenia wstępnego nie tylko domniemaną osobę skrzywdzoną, na jej wniosek, lecz także w stosownych przypadkach osobę, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie³⁸.

Aby ochronić dobre imię osób zaangażowanych w sprawę oraz zabezpieczyć dobro publiczne i nie dopuścić do zaistnienia innych zdarzeń – np. wywołanie zgorszenia, ryzyko ukrycia przyszłych dowodów, groźenie lub w inny sposób zniechęcanie domniemanej ofiary od dochodzenia swoich praw, ochrona innych potencjalnych ofiar – na mocy art. 10 § 2 motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* ordynariuszowi od początku dochodzenia wstępnego przysługuje prawo do nałożenia środków zapobiegawczych, wyszczególnionych taksatywnie w kan. 1722 KPK z 1983 roku. Nie oznacza to, że ordynariusz nie może zastosować innych środków dyscyplinarnych, zgodnie z przysługującą mu władzą. Te jednak, dla ścisłości terminologii, nie mogą być określane jako „środki zapobiegawcze”³⁹.

szóstemu przykazaniu Dekalogu..., nr 3. Gdyby zaistniała potrzeba wysłuchania osoby małoletniej lub innej osoby zrównanej z małoletnią, należy stosować się do przepisów państwowych danego kraju i postępować w sposób dostosowany do wieku i stanu tej osoby, umożliwiając np. towarzystwo osoby pełnoletniej, którą darzy ona zaufaniem, oraz unikając jej bezpośredniego kontaktu z oskarżonym (*Vademecum... wer. 2.0*, nr 51).

38 Por. 18 § 3 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku.

39 Por. *Vademecum... wer. 2.0*, nr 58–60. Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu..., nr 7: „Jeśli ujawnione fakty dotyczyłyby bieżących wydarzeń i wydawały się prawdopodobne, ordynariusz ma prawo do nakazania tego, co jest postanowione w kan. 1722 Kodeksu Prawa Kanonicznego. Jeżeli natomiast ujawnione fakty dotyczyłyby niedalekiej przeszłości i wydawałyby się prawdopodobne, lecz obecnie nie ma bezpośredniego zagrożenia, przełożony rozstrzyga, czy zastosować wobec duchownego środki zapobiegawcze czy odsunąć go od pracy z dziećmi i młodzieżą do czasu wyjaśnienia sprawy. Jeśli chodzi o oskarżenia o czyny sprzed wielu lat zasada ta powinna być stosowana z zachowaniem odpowiedniej słuszności. W przypadkach tych przełożony powinien zachęcić duchownego do wyrażenia uprzedniej, wyraźnej, świadomej i wolnej zgody na poddanie się specjalistycznej diagnozie, czy też, jeśli byłoby to konieczne, także terapii. Do czasu wyjaśnienia zarzutów duchowny nie może być dopuszczony do posługi ani nie może zostać

Końcowym celem przeprowadzenia procedury kanonicznej dochodzenia wstępnego jest zgromadzenie i opracowanie następujących istotnych dokumentów: sporządzonego na piśmie zgłoszenia lub protokołu osobiście odbytej rozmowy ze stroną pokrzywdzoną lub rozmowy z nią w obecności jej opiekunów prawnych i psychologa; protokołów przeprowadzonej rozmowy z duchownym oraz z osobami posiadającymi wiedzę na temat ewentualnego przestępstwa; protokołu przeprowadzonej wizji lokalnej; opinii biegłego i wszelkich innych dokumentów, zarówno publicznych, jak i prywatnych, które wydają się pożyteczne do rozpoznania sprawy. Wszystkie te dokumenty opracowane w związku z prowadzoną procedurą kanoniczną należy przechowywać w archiwum tajnym kurii biskupiej (por. kan. 1719 KPK z 1983 roku)⁴⁰.

Warto nadmienić, że wszelka dokumentacja wstępnego dochodzenia kanonicznego z zasady przeznaczona jest jedynie do wewnętrznego użytku Kościoła⁴¹. Jeśli jednak władze państwowe wydadzą zgodne z prawem postanowienie podlegające wykonaniu z żądaniem wydania dokumentów dotyczących spraw lub postanowienie o ich zabezpieczeniu (zajęciu), ordynariusz powinien współpracować z władzami państwowymi, zawsze przestrzegając ewentualnych, obowiązujących porozumień tam, gdzie istnieją. Jeżeli są wątpliwości co do zgodności z prawem takiego żądania lub zajęcia, ordynariusz może skonsultować się z prawnikami w sprawie środków odwoławczych przewidzianych w obowiązujących na danym terenie

przeniesiony do pracy w innej diecezji". Szerzej na ten temat: D. Mazurkiewicz, *Kanoniczne środki zapobiegawcze w przypadku oskarżeń o czyny contra sextum Decalogi praeceptum z osobami małoletnimi*, „*Studia Paradyskie*” 31 (2021), s. 143–161.

40 Por. Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu..., Aneks nr 2, art. 7.

41 Por. Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu..., nr 16.

przepisach prawa. W każdym przypadku zawsze wskazane jest bezwzględne powiadomienie przedstawiciela Stolicy Apostolskiej⁴².

3.3. Odmówienie wszczęcia dochodzenia wstępnego

Prawodawca kościelny przewiduje również bezzasadność rozpoczęcia kanonicznego dochodzenia wstępnego⁴³ przede wszystkim wobec zmarłego duchownego⁴⁴ (chyba że zasadne wydałoby się wyjaśnienie takiej sprawy dla dobra Kościoła) – o powyższej kwestii należy jednak powiadomić osobę zawiadamiającą o przestępstwie⁴⁵ – a także w przypadku przyznania się duchownego do zarzucanego mu czynu przestępczego bądź gdyby tenże czyn był notoryjny i niebudzący wątpliwości (np. w przypadku pozyskania akt postępowania państwowego)⁴⁶.

Mogą również zaistnieć sytuacje, w których stwierdza się oczywistą niemożność popełnienia przestępstwa według norm prawa kanonicznego, a to również powoduje, że postępowanie stałoby się zbyteczne – np. jeśli okazałoby się, że w czasie dokonywania czynu domniemany przestępca nie byłby jeszcze duchownym; jeżeli byłoby oczywiste, że domniemana osoba poszkodowana nie była małoletnia; jeśliby niewątpliwe było to, że osoba, której dotyczy zawiadomienie, nie mogła być obecna na miejscu przestępstwa w chwili, gdy miało dojść do zarzucanego jej czynu; gdyby okazało się, że pozyskane wyniki przeprowadzonego dochodzenia państwowego (lub pełnego procesu przed sądem państwowym) spowodowałyby, że dochodzenie wstępne stałoby się zbędne. Jednakże we wszystkich wyżej wymienionych przypadkach zaleca się, by ordynariusz powiadomił Dykasterię Nauki Wiary o otrzymaniu wiadomości

42 Por. *Vademecum...* wer. 2.0, nr 50.

43 Por. D. Mazurkiewicz, *Przyczyny odmowy wszczęcia dochodzenia wstępnego w przypadkach oskarżeń wobec duchownych o czyny contra sextum z osobami małoletnimi*, „*Studia Paradyskie*” 32 (2022), s. 121–143.

44 Por. *Vademecum...* wer. 2.0, nr 160.

45 Por. *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu...*, nr 8.

46 Por. *Vademecum...* wer. 2.0, nr 37.

o przestępstwie i decyzji o niewszczynianiu dochodzenia wstępnego ze względu na jawny brak prawdopodobieństwa⁴⁷. Musi on także pamiętać o zachowaniu dokumentacji i sporządzeniu noty, w której zostaną przedstawione podstawy takiej decyzji⁴⁸.

Warto dodać, że w sytuacjach, w których przesłanki przestępstwa przeciwko osobie małoletniej nie miałyby żadnych podstaw prawnych, ale miałyby miejsce tzw. zachowanie niewłaściwe bądź też nieroztropne, to gdyby było to konieczne dla ochrony dobra wspólnego oraz uniknięcia zgorszenia, ordynariuszowi przysługuje prawo do podjęcia innych postanowień o charakterze administracyjnym wobec osoby, której zgłoszenie dotyczy (np. ograniczenie posługi duszpasterskiej), lub nałożenia na nią karnego środka zaradczego, o którym mowa w kan. 1339 KPK z 2021 roku, w celu niedopuszczenia do popełnienia przestępstwa (por. kan. 1312 § 3 KPK z 2021 roku)⁴⁹.

Reasumując, należy zauważyć – i po części przypomnieć – że po zakończeniu kanonicznego dochodzenia wstępnego, w wyniku którego nie stwierdzono wiarygodności *notitia criminis*, przełożony kościelny zobowiązany jest przywrócić niesłusznie podejrzewanego duchownego w obowiązkach i czynnościach, w których został zawieszony, i uczynić wszystko, by przywrócić mu utracone dobre imię⁵⁰.

3.4. Zakończenie dochodzenia wstępnego

Ustawodawca kościelny nie określa, ile powinno trwać kanoniczne dochodzenie wstępne, tzn. w jakim terminie ma być przeprowadzone. Nade wszystko ma ono być dostosowane do przyświecającego mu celu, czyli stwierdzenia uzasadnionego prawdopodobieństwa pozyskanej wiadomości o przestępstwie i tego, czy w związku z tym istnieje *fumus*

47 Por. *Vademecum...* wer. 2.0, nr 18–19 i 36.

48 Por. *Vademecum...* wer. 2.0, nr 16.

49 Por. *Vademecum...* wer. 2.0, nr 20.

50 Por. *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu...*, Aneks nr 2, art. 8.2.

delicti. Dykasteria Nauki Wiary mówi wprost, że nieuzasadnione przedłużanie dochodzenia wstępnego może stanowić zaniedbanie ze strony władzy kościelnej (por. *Vademecum... wer. 2.0*, nr 66)⁵¹. Z kolei z motu proprio *Vox estis lux mundi* z 2023 roku wynika, że dochodzenia powinny być zakończone w krótkim czasie, a w każdym razie w terminie wskazanym w instrukcjach przez Dykasterię Nauki Wiary i inne kompetentne dykasterie (por. art. 7 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku)⁵².

Po przeprowadzeniu postępowania osoba powołana przez ordynariusza do poprowadzenia dochodzenia wstępnego przekazuje mu wszelkie zgromadzone akta wraz z opinią na temat sprawy. Zgodnie z kan. 1719 KPK z 1983 roku ordynariusz wydaje wówczas dekret o zamknięciu dochodzenia. Do odpisu tych dokumentów i zbiorczego zestawienia w formie tabeli (załącznik nr 1) ordynariusz dołącza ocenę wyników dochodzenia, czyli tzw. *votum*. Dodaje także ewentualne sugestie dotyczące trybu dalszego postępowania, np. czy uważa za stosowne wszczęcie postępowania karnego, a jeżeli tak, to jakiego rodzaju; czy można uznać za wystarczającą karę nałożoną przez władze państwowe; czy w danym przypadku ordynariusz powinien zastosować środki administracyjne; czy należy podtrzymać przedawnienie, czy też je uchylić (por. art. 8 motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*). Jeśli ordynariuszem byłby wyższy przełożony danego instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia życia apostołskiego, to kopię akt powinien przekazać również swojemu najwyższemu przełożonemu. Tenże ze swojej strony winien wysłać własne *votum* do Dykasterii Nauki Wiary⁵³.

Kolejną czynnością ordynariusza jest jak najszybsze przesłanie owego uwierzytelnionego odpisu zgromadzonej dokumentacji do Dykasterii Nauki Wiary i to bez względu na wynik dochodzenia wstępnego. Po przekazaniu akt ordynariusz oczekuje od właściwej

51 Por. M. Saj, *Obowiązki i uprawnienia ordynariusza podczas dochodzenia wstępnego w procesie karnym*, dz. cyt., s. 156.

52 Por. art. 14 § 1 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku.

53 Por. *Vademecum... wer. 2.0*, nr 67–70.

dykasterii udzielenia wskazań dotyczących dalszego procedowania⁵⁴. „Oczywiście, jeżeli w tym czasie pojawiłyby się nowe okoliczności związane z dochodzeniem wstępnym lub nowe oskarżenia, należy jak najszybciej przekazać je do Dykasterii Nauki Wiary, w celu uzupełnienia materiału będącego już w jej posiadaniu. Jeżeli zaś uznano by za stosowne ponowne otwarcie dochodzenia wstępnego z uwagi na te nowe okoliczności, należy bezzwłocznie powiadomić o tym Dykasterię Nauki Wiary”⁵⁵.

Podsumowanie

Reasumując rozważania dotyczące analizy procedury kanonicznego dochodzenia wstępnego w przypadku duchownych podejrzanych o popełnienie przestępstwa przeciw VI przykazaniu Dekalogu z osobami prawnie chronionymi, należy stwierdzić, że:

- (a) prawodawca kościelny precyzyjnie określił zarówno podmiot bierny, jak i przedmiot przestępstwa *contra sextum Decalogi praeceptum* (por. kan. 1398 KPK z 2021 roku; art. 1 § 1a *Vox estis lux mundi* z 2023 roku);
- (b) kanoniczne dochodzenie wstępne nie jest procesem karnym sądowym bądź administracyjnym, a jego celem nie jest osiągnięcie pewności moralnej na temat przebiegu zdarzeń będących przedmiotem doniesienia o popełnionym przestępstwie (por. *Vademecum... wer. 2.0*, nr 33);
- (c) celem dochodzenia wstępnego jest stwierdzenie uzasadnionego prawdopodobieństwa pozyskanej wiadomości o przestępstwie i tego, czy w związku z tym istnieje *fumus delicti* (por. kan. 1717 § 1 KPK z 1983 roku; *Vademecum... wer. 2.0*, nr 66);

54 Por. art. 10 § 1 SST z 2021 roku; *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu...*, Aneks nr 2, art. 8.1.

55 *Vademecum... wer. 2.0*, nr 75.

- (d) motywem wszczęcia postępowania przygotowawczego jest informacja prawdopodobna o przestępstwie (*notitia criminis*), którą w praktyce ordynariusz ma otrzymywać za pośrednictwem diecezjalnych „organów i biur” (por. art. 2 § 1 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku);
- (e) prawodawca kościelny przewiduje również w niektórych przypadkach bezzasadność rozpoczynania dochodzenia wstępnego (por. *Vademecum... ver.* 2.0, nr 18–19; 36–37 i 160);
- (f) dochodzenie prowadzi ordynariusz lub wyznaczona przez niego odpowiednia osoba;
- (g) w celu uzyskania szczegółowych informacji na temat ewentualnego popełnienia przestępstwa (*fumus delicti*), które muszą zostać udokumentowane, należy podjąć następujące czynności: wezwać duchownego i przesłuchać go w siedzibie kurii; przesłuchać osobę posiadającą wiedzę na temat domniemanego przestępstwa; przeprowadzić wizję lokalną (por. wytyczne Konferencji Episkopatu Polski, Aneks nr 2, art. 6);
- (h) prowadzenie postępowania ma charakteryzować się ostrożnością i roztropnością z zachowaniem dobrego imienia osób zainteresowanych (por. kan. 220 KPK z 1983 roku);
- (i) zgodnie z aktualnie obowiązującym kan. 1321 § 1 KPK z 2021 roku, oskarżony duchowny aż do momentu udowodnienia mu winy korzysta z zasady domniemania niewinności;
- (j) wszelka dokumentacja wstępnego dochodzenia kanonicznego z zasady przeznaczona jest jedynie do wewnętrznego użytku Kościoła (por. wytyczne Konferencji Episkopatu Polski, nr 16);
- (k) po zakończeniu dochodzenia ordynariusz jak najszybciej przesyła uwierzytelniony odpis zgromadzonej dokumentacji do Dykasterii Nauki Wiary (por. art. 10 § 1 motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*).

Literatura przedmiotu

Źródła

- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983), pars II, s. 1–317; tekst polski: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984; tekst polski: *Kodeks prawa kanonicznego promulgowany 25 stycznia 1983 roku przez papieża Jana Pawła II. Stan prawny na 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski*, Pallottinum, Poznań 2022.
- Congregatio pro Doctrina Fidei, *Norme sui delitti riservati della Congregazione per la Dottrina della Fede* (7.12.2021), https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20211011_norme-delittiriservati-cfaith_pl.html (dostęp: 01.01.2023).
- Dicastero per la Dottrina Della Fede, *Vademecum su alcuni punti di procedura nel trattamento dei casi di abuso sessuale di minori commessi da chierici. Ver. 2.0* (05.06.2022), https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_it.html (dostęp: 01.01.2024).
- Francesco, Lettera apostolica in forma di motu proprio *Vos estis lux mundi* (25.03.2023), https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/20230325-motu-proprio-vos-estis-lux-mundi-aggiornato.html (dostęp: 01.01.2024).
- Franciscus PP, Constitutio apostolica *Pascite gregem Dei* qua Liber VI Codicis Iuris Canonici reformatur, (23.05.2021), „L’Osservatore Romano. Edizione quotidiana” 161 (2021) nr 122, 1.06.2021, s. 2–4.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 2019, nr 31, s. 259–270.

Opracowania

- Dohnalik J., *Nowa wersja motu proprio „Vos estis lux mundi”. Znaczenie zmian wprowadzonych przez papieża Franciszka w 2023 roku*, „Annales Canonici” 19 (2023) nr 2, s. 57–73, <https://doi.org/10.15633/acan.19202>.
- Klimkiewicz D., Mazur K., *Ochrona małoletniego i dziecka w systemie prawnym Kościoła katolickiego*, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” XVIII (2023) nr 20 (1), s. 137–156.
- Lempa F., *Kanoniczna ochrona karna małoletnich przed nadużyciami seksualnymi*, Białystok 2013.
- Majer P., *Przełożony kościelny a „notitia criminis” w sprawie zastrzeżonego dla Kongregacji Nauki Wiary przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu*, „Annales Canonici” 17 (2021) nr 2, s. 49–81, <https://doi.org/10.15633/acan.4159>.
- Mazurkiewicz D., *Kanoniczne środki zapobiegawcze w przypadku oskarżeń o czyny contra sextum Decalogi praeceptum z osobami małoletnimi*, „Studia Paradyskie” 31 (2021), s. 143–161.
- Mazurkiewicz D., *Przyczyny odmowy wszczęcia dochodzenia wstępnego w przypadkach oskarżeń wobec duchownych o czyny contra sextum z osobami małoletnimi*, „Studia Paradyskie” 32 (2022), s. 121–143.
- Saj M., *Obowiązki i uprawnienia ordynariusza podczas dochodzenia wstępnego w procesie karnym. Zarys problematyki*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” XXXII (2022) nr 35, s. 141–162.

**Załącznik nr 1. Tabela w sprawach *delicta reservata*
(*Vademecum...* wer. 2.0)**

DIECEZJA / INSTYTUT INKARDYNACJI	
Kościół <i>SUI IURIS</i> (jeśli należy do Katolickiego Kościoła Wschodniego)	
ORDYNARIUSZ	
DDF PROT. N° (jeśli jest znany)	
NAZWISKO DUCHOWNEGO	
IMIĘ (IMIONA) DUCHOWNEGO	
DOKUMENT TOŻSAMOŚCI (fotokopia, jeśli to możliwe)	

DANE PERSONALNE DUCHOWNEGO				
data urodzenia	święcenia diakonatu		wiek	
śluby wieczyste	święcenia kapłańskie		lata posługi	
EWENTUALNE MIEJSCE POPRZEDNIEJ INKARDYNACJI				
POSŁUGA POZA DIECEZJĄ LUB POZA INSTYTUTEM INKARDYNACJI				
AKTUALNY ADRES DUCHOWNEGO				
ADWOKAT/PEŁNOMOCNIK (kopia podpisanego pełnomocnictwa)				
ADRES ADWOKATA/PEŁNOMOCNIKA				
POSŁUGA				
rok	parafia/ instytucja	miejsce	urząd	

ŚRODKI NAŁOŻONE PRZEZ WŁADZĘ KOŚCIELNĄ	
rok	opis
UTRZYMANIE ZAPEWNIONE DUCHOWNEMU	
ODPOWIEDŹ DUCHOWNEGO NA OSKARŻENIA	
rok	odpowiedź (potwierdzenie, zanegowanie, odmowa współpracy etc.)
OCENA/VOTUM ORDYNARIUSZA	
data	

W krajach, w których nie istnieje nazwisko, należy wskazać imię ojca duchownego.

Powyższa tabela jest rodzajem przewodnika krok po kroku prowadzącego do dokonania streszczenia sprawy, ale nie zastępuje akt dochodzenia wstępnego. Należy ją dołączyć do akt dochodzenia.

Jeśli to możliwe, należy wysłać tabelę także w formacie Word na adres: disciplinaryoffice@cfaith.va.

Abstrakt

Procedura dochodzenia wstępnego

Rozdział ks. dr. Daniela Klimkiewicza przedstawia w sposób syntetyczny procedurę dochodzenia wstępnego w prawie kanonicznym w sprawach duchownych podejrzanych o przestępstwa przeciw VI przykazaniu Dekalogu popełnione z małoletnimi i osobami prawnie z nimi zrównanymi. Punktem wyjścia jest analiza kan. 1717 § 1 KPK, który nakłada na ordynariusza obowiązek wszczęcia i przeprowadzenia ostrożnego badania faktów, okoliczności oraz poczytalności, gdy tylko pojawi się prawdopodobna wiadomość o przestępstwie, przy czym dochodzenie to stanowi etap przygotowawczy wobec ewentualnego procesu karnego. Autor omawia cel dochodzenia wstępnego jako postępowania mającego zapewnić ordynariuszowi rzetelne podstawy do podjęcia dalszych decyzji prawnych, zwłaszcza w sprawach zarezerwowanych dla Dykasterii Nauki Wia-ry, gdzie chodzi głównie o nadużycia seksualne wobec nieletnich i wymagana jest szczególna rozwaga. Zarysowana zostaje struktura opracowania: charakterystyka przestępstwa „contra sextum” z osobami objętymi ochroną, definicja i cel dochodzenia wstępnego, określenie podmiotu kompetentnego oraz opis kolejnych etapów postępowania, z odniesieniem do zaktualizowanego brzmienia kodeksu prawa kanonicznego i nowszych dokumentów normatywnych.

Słowa kluczowe: dochodzenie wstępne, kan. 1717 KPK, delictum contra sextum, Dykasteria Nauki Wiary, prawo kanoniczne karne

Abstract

The procedure of the preliminary investigation

Rev. Daniel Klimkiewicz's chapter offers a concise overview of the canonical preliminary investigation in cases of clerics suspected of offences against the sixth commandment with minors and persons legally equated with them. It takes as its starting point canon 1717 § 1 CIC, which obliges the ordinary, once he has at least a probable indication of a delict, to conduct or delegate a careful inquiry into the facts, circumstances, and imputability, with this investigation functioning as a preparatory stage prior to any eventual penal process. The author explains that the purpose of the preliminary investigation is to provide the ordinary with a reliable basis for subsequent legal decisions, especially in matters reserved to the Dicastery for the Doctrine of the Faith, where sexual abuse of minors is at stake and the highest degree of prudence is required. The structure of the study is outlined: a characterisation of the offence contra sextum involving protected persons, a definition of the nature and aims of the preliminary investigation, clarification of the competent authority, and a description of the successive stages of the procedure, all presented with reference to the updated Code of Canon Law and pertinent normative documents.

Keywords: preliminary investigation, canon 1717 CIC, delictum contra sextum, Dicastery for the Doctrine of the Faith, canonical criminal law

KS. DR DANIEL KLIMKIEWICZ – kapłan Diecezji Gliwickiej, pracownik naukowo-dydaktyczny (adiunkt) na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Sędzia Sądu Biskupiego w Gliwicach.